

KRÓNIKA

50 éves a Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke és a nyíregyházi földrajztanárképzés

Az északkelet-magyarországi közoktatás súlyos tanárihiányának enyhítésére, valamint a helyi értelmiség utánpótlásának biztosítására 1962-ben alapított, akkor BESSENYEI GYÖRGYRŐL elnevezett új tanárképző főiskolán 1964-ben alakult meg a Földrajz Tanszék, amely kezdetben levelező, majd 1967-től nappali tagozaton is megkezdte földrajz szakos tanárok képzését. Megalakulásának és a földrajztanárképzés beindulásának 50. évfordulója alkalmából az egykori Földrajz Tanszékből létrejött Turizmus és Földrajztudományi Intézet jubileumi ünnepséget rendezett, amelyen a helyi szakemberek mellett a földrajztanárképzésben ugyancsak részt vevő egyetemi és főiskolai társtanszékek számos képviselője is megjelent.

Az ünnepség rövid megnyitóján KÓKAI SÁNDOR intézetigazgató köszöntötte a geográfus oktató- és kutatóműhelyek képviselőit, valamint a Nyíregyházi Főiskola tanárait és kutatóit, akik megtisztelték jelenlétükkel ünnepségüket. Megköszönte a Magyar Földrajzi Társaság képviselőinek és a felsőoktatási intézmények munkatársainak, hogy évtizedeken át minden lehetséges módon segítettek a Tanszéket. Külön köszöntötte a Tanszék végzett és jelenlegi hallgatóit, akik az ország minden pontjáról nagy számban érkeztek a rendezvényre.

A jubileumi összejövetel rövid köszöntőkkel folytatódott. JÁNOSI ZOLTÁN rektor a Nyíregyházi Főiskola vezetői nevében köszöntötte a vendégeket és a Turizmus és Földrajztudományi Intézet oktatóit, kiemelve, hogy a Nyíregyházi Főiskola és jogelődjei fejlődése során felmérhetetlen jelentőségű volt az egykori Földrajz Tanszék munkássága, értékelvű küldetése és eredményessége. GÁBRIS GYULA, Társaságunk elnöke a Társaság vezetése és tagjai nevében mondott köszöntőt, méltatva a Tanszék munkatársai fél évszázados szerteágazó tanári, oktatói és kutatói munkássága mellett a magyar tudományosságban elvégzett értékteremtését is. Kiemelte, hogy a Társaság Nyírségi Osztályának 40 évvel ezelőtti

megalakulása óta a Tanszék oktatói rendkívüli aktivitással vettek részt a Társaság munkájában, kiemelkedő szerepet játszottak nemzetközi és országos rendezvényeiben. E kapcsolatok jelentős mértékben hozzájárultak a Tanszék oktatási színvonalának emeléséhez, hazai és nemzetközi elismertségéhez.

A továbbiakban az elmúlt öt évtizedet felelevenítő előadásokat hallhattunk. FRISNYÁK SÁNDOR, aki a Tanszék egyik alapítója és hosszú évtizedeken át vezetője volt, a Tanszék történetét összefoglalva kiemelte, hogy a szervezet – a főiskola egészéhez hasonlóan – kb. egy évtized alatt épült ki, az oktatók közös munkájával. Hangsúlyozta, hogy a képzési feladatok megvalósításához és a színvonalas oktatómunka egyik legfontosabb előfeltételeként már a kezdetektől szükségessé vált a Tanszéken belüli specializálódás. Az oktatás színvonalának növekedése elsősorban nem a tárgyi feltételek dinamikus fejlesztéséből, hanem a szellemi erőforrások növekedéséből, az oktatók megújulási képességéből és kreativitásából fakadt. A Tanszéken átfogó földrajzi tudásanyagot közvetítettek, bár természetesen nem olyan terjedelemben és mélységben, mint az egyetemeken. Egy-egy időpontra visszatekintve a tanszéken hét-nyolc főállású tanár és 1995-ig egy-két meghívott egyetemi oktató tanított. Így pl. az 1970-es években KÁDÁR LÁSZLÓ, BORSY ZOLTÁN, PINCZÉS ZOLTÁN, PEJA GYÓZÓ, a későbbi évtizedekben SZABÓ JÓZSEF, SÜLI-ZAKAR ISTVÁN, LÓKI JÓZSEF és KOROMPAI GÁBOR tartott előadásokat. Az 1990-es évek elején a kolozsvári TÖVISSY JÓZSEF Erdély természetföldrajza, a székelyudvarhelyi VOFKORI LÁSZLÓ pedig Erdély társadalomföldrajza témaköréből tartott féléves kollégiumot. TÓTH JÓZSEF 2004–2011 között az Urbanizáció és településfejlesztés témaköréből tartott magas színvonalú előadásokat mesterképzésben részt vevő hallgatók számára. A gyakorlóiskolai szakvezetők és egykori tanítványok közül BORBÉLY ZSIGMOND, ESZTERGOMY ZOLTÁN, HAJDÚ LAJOS, KOMÁROMI

ISTVÁN és VITÁNYI BÉLA több szemeszterben tartott gyakorlati foglalkozásokat, nemcsak szakmódszertanból, hanem természet- és társadalom-földrajzi témakörökből is. A meghívott előadók növelték a Tanszék tekintélyét, jelentősen hozzájárultak szellemi építkezéséhez, egyúttal a régió tudományos feltárásához is.

Az 1968-tól 2005-ig folyamatosan megjelent főiskolai évkönyvek adatainak összesítése szerint a tanszéken több mint 3000 hallgató szerzett általános iskolai földrajztanári oklevelet, 2/3-uk nappali, 1/3-uk levelező tagozaton. Kezdetben az egységes országos főiskolai tanterv alapján tanultak, majd 1989-ben, amikor a főiskolai autonómia részlegesen megvalósult, önálló – az egyetemi földrajztanárképzéshez hasonló – tanterv készült. Kialakításakor fontos szempont volt, hogy a nyugati tantervi struktúrák bizonyos elemeinek átvétele mellett megőrződjenek a magyar felsőoktatási hagyományok, a tananyagban pedig a nemzeti jelleg. A tantervbe beépült nemzetközi és hazai tanulmányutak a természeti és a kulturális örökség, a magyar tehetség és alkotóerő megismertetésével a hallgatók identitásának, nemzeti büszkeségének erősítését is szolgálták. FRISNYÁK SÁNDOR előadását azzal zárta, hogy összességében a fél évszázados tevékenység legfőbb eredményének a tanárképző munkát tartja, mely az utóbbi másfél évtizedben kiegészült az idegenforgalmi szakemberképzéssel.

Ez utóbbival már HANUSZ ÁRPÁD – aki ugyancsak hosszú éveken át vezette a Tanszékot, majd a jogutód Intézetet – foglalkozott részletesebben előadásában, felidézve, hogy az 1990-es évektől az informatikai és számítástechnikai eszközök beszerzésével és folyamatos korszerűsítésével alapvetően megváltoztak az oktatás és a tudományos alkotómunka feltételei. Ehhez kapcsolódóan az 1990-es évek elején bevezették a számítástechnika és a földrajzi információs rendszerek oktatását. A tanszéki profilváltás, az idegenforgalmi szakemberképzés indítása újabb tanterv kimunkálását és többszöri módosítását tette szükségessé. A változás együtt járt a gyakorlatorientált képzési szerkezet kidolgozásával és bevezetésével. A turizmus gyakorlati képzése főiskolai gyakorlóhelyeinek (pl. tanzálló, tanterem, tankonyha, utazási iroda stb.) kialakítása – pénzügyi erőforrások hiányában – csak részben valósulhatott meg. Az első öt éves ciklus felkészülés volt a turizmus-vendéglátás alapszakos képzés bevezetésére, ami a Gazdálkodási Karral közösen akkreditálva indult be. A turisztikai képzés megszervezése jelentős mértékben hoz-

zájárult az intézmény oktatási színvonalának, hazai és nemzetközi elismertségének, infrastruktúrájának fejlesztéséhez. HANUSZ ÁRPÁD kiemelte, hogy szerteágazó tevékenysége során az oktató- és nevelőmunka minőségének javítását, az elméleti tudás gyakorlati alkalmazásának szakmai elismerését, valamint a turisztikai szakemberképzés és kutatás tárgyi feltételeinek javítását egyaránt életcéljának és hivatásának tekintette. Ugyanakkor fontos feladat volt a nagy nemzedéki korszakváltás megoldása a tanszéken, hiszen rövid idő alatt számos nagy tapasztalatú kolléga ment nyugdíjba; helyükre fiatal kollégák kerültek, akik színvonalas oktató-nevelőmunkájuk mellett folyamatosan végezték kutatómunkájukat is és készültek doktori értekezésük megvédésére; ennek eredményességét jelzi, hogy a 2001-2006 közötti években 25 könyv, tanulmánykötet és egyéb kiadvány jelent meg a Tanszék gondozásában.

Mindkét korábbi tanszékvezető kiemelte előadásában, hogy a tanárképzés és az idegenforgalmi szakemberek képzése mellett a Tanszék alaptevékenységének fontos része a tudományos kutatómunka, ami alapvetően két fő tudományterületre irányult. A Tanszék már a kezdetektől fogva arra törekedett, hogy tájkatató munkájával, a terület- és településfejlesztés tudományos alapjainak feltárásával hozzájáruljon a megye társadalmi-gazdasági felemelkedéséhez. FRISNYÁK SÁNDOR kiemelte a Főiskolai Tudományos Közlemények 1973–1987 között megjelent földrajzi kiadványsorozatát, amit 1994-től kezdődően az Észak- és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv tíz kötete követett, emellett a Tanszék oktatói egyéb tanulmánygyűjteményekben, külső megrendelésre írt táj- és településmonográfiákban jelentették meg írásaikat; példaként ki lehet emelni a Kazincbarcikáról, Tállyáról, Rátkáról és Szerencsről írt településmonográfiákat, a Zempléni-hegységről, a Tokaj-hegyaljai borvidékről, a magyarországi Hernád-völgyről stb. kiadott gyűjteményes köteteket. A Tanszék GÁL ANDRÁSSAL, a szerencsi Bocskai István Katolikus Gimnázium igazgatójával közösen immár több mint egy évtizede rendez az abaúji és zempléni tájak kutatását középpontba állító tájföldrajzi konferenciákat, amelyek eredményeként eddig tizenkét kötetben adtak közre a régió és a Kárpát-medence tájföldrajzával foglalkozó tanulmányokat. A kutató és tudomány szervező közös munka kiemelkedő eredménye *A Zempléni-hegység földrajzi lexikona*, melynek megírásában negyven szerző vett részt, köztük élvonalbeli

geográfusok, geológusok, botanikusok és egyéb szaktudósok.

A Nyírség és Szatmár–Beregi-síkság társadalmi-gazdasági elmaradottságának, periféria-jellegének történelmi gyökereit vizsgálva került előtérbe a kutatómunka másik fő szakterülete, a történeti földrajz, amelynek idővel éppen a Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke lett az országos vezető műhelye; ezt igazolja, hogy az 1980-as évektől kezdődően megjelent – geográfus szerzőktől származó – 32 történeti földrajzi tárgyú könyv 75%-a a nyíregyházi kutatóhely alkotó és tudományszervező tevékenységéhez kapcsolódik. Az idő előrehaladtával a kutatások térbeli keretét kiterjesztették a Kárpát-medence teljes területére, időhatárait pedig a honfoglalás korától 1920-ig. A helyi történeti földrajzi kutatóműhely – amelynek vezető tagjai FRISNYÁK SÁNDOR, BOROS LÁSZLÓ, DOBÁNY ZOLTÁN és KÓKAI SÁNDOR külső munkatársakkal, régészekkel, gazdaságtörténészekkel és néprajzosokkal is együttműködve a magyar honfoglalás 1100. és az államalapítás 1000. évfordulója alkalmából 1995-től 2004-ig nemzetközi konferencia-sorozatot rendezett a Kárpát-medence és az egyes régiók (Felvidék, Alföld, Erdély, Dunántúl és a Kisalföld, Kárpátalja, Délvidék) történeti földrajza témaköréből, és az elhangzott előadások anyagát meg is jelentette.

Visszatérve az ünnepség előadóihoz, a tanítványok nevében KOMÁROMI ISTVÁN gimnáziumi igazgató, címzetes főiskolai docens köszönte meg és elevenítette fel a hallgatói évek néhány mozzanatát, a tanszéki oktatók oktatási-kutatási tevékenységét, valamint a hallgatókhoz való szigorú, de emberi viszonyát. Ezt követően a hazai egyetemek és főiskolák intézeteinek és tanszé-

keinek vezetői és oktatói, valamint a Nyíregyházi Főiskola gyakorlóiskoláinak igazgatói és földrajztanárai, továbbá Nyíregyháza és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye általános iskoláinak földrajztanárai tolmácsolták jókívánságaikat.

Az ünnepség egy kiállítás megnyitásával folytatódott: a korábbi Földrajz Tanszék, illetve a jelenlegi Turizmus és Földrajztudományi Intézet által kiadott és a munkatársak által szerkesztett könyvekből és tanulmányokból rendezett kiállítást SÜLI-ZAKAR ISTVÁN nyitotta meg. Beszédében kiemelte a történeti földrajzi és a turisztikai kutatóműhelyek fontosságát, és rámutatott arra, hogy a kutatási eredmények megjelenítése segít önmagunkat, jövőképunket is értelmezni, létünkben tájékozódni, céljainkat és az oda vezető utakat is megtalálni.

Az ünnepség megható záróeseménye volt, amikor KÓKAI SÁNDOR intézetigazgató jelzésére a fiatal kollégák egy szál fehér rózsával megköszönték a jelen lévő egykori és mai, már elköszönt s még közöttünk élő kolléganők, kollégák, valamint főiskolai vezetők elmúlt 50 évben végzett oktató-, nevelő- és kutatómunkáját.

Az alapítás óta eltelt idő méltó örökséget hagyott napjaink oktatógárdájára. Az elmúlt ötven évhez szívből gratulálva mi mást is kívánhatnánk a Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézetének és munkatársainak, mint azt, hogy ezt az örökséget a köz- és felsőoktatás állandó és kiszámíthatatlan átszervezéseinek ellenére őrizzék meg, és az elkövetkező ötven évben a hagyományokat tovább örökítve szolgálják a magyar földrajzoktatás, kutatás és tudományszervezés ügyét.

HORVÁTH GERGELY

VI. Magyar Tájékológiai Konferencia

Három év szünet után került sor az újabb nagy hazai tájékológiai konferencia megrendezésére. A hosszabb szünet oka az volt, hogy a kétévenként lebonyolított korábbi tájékológiai konferenciák ütköztek az ugyanazon évben megrendezett Magyar Földrajzi Konferenciával, ezért a legutóbbi soproni rendezvényen egységesen az a döntés született, hogy a páros években rendezendő Magyar Földrajzi Konferencia elől térjünk ki, és a Magyar Tájékológiai Konferenciára a továbbiakban a páratlan években kerüljön sor.

A konferenciát ezúttal *Tájhasználat és tájvédelem – kihívások és lehetőségek* címmel az

ELTE Természettudományi Karának Környezet- és Tájföldrajzi Tanszéke rendezte meg 2015. május 21-23. között Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetem lágymányosi épület-tömbjében. A konferencia fő célja az volt, hogy lehetőséget biztosítson a tájékológiai kutatásokkal foglalkozó szakterületek képviselői számára legújabb kutatási eredményeik bemutatására. A szekcióülések címei – Elméleti tájékológiai, tájföldrajzi kutatások; Korszerű módszerek, mérések a táj kutatásban; Tájváltozás, tájhasználat-változás, táji fenntarthatóság; Táj- és biodiverzítás, élőhelyek tájváltozásai; Tájépítéset,

tájtervezés, tájrehabilitáció, kultúrtájak; Táj értékek, táj- és természetvédelem, tájésztétika; Táj, víz, talaj, energia, hulladék; Ökoturizmus – jól jelzik azt a sokoldalúságot, azt a hihetetlen tematikai gazdagságot, ami napjaink tájökölógiai, táj földrajzi és tájépítészeti-tájtervezési kutatásait jellemzi. A szervezők már a meghirdetésekor fontosnak tartották kiemelni, hogy a konferencia az elméleti témakörökkel foglalkozó előadásokon túl kimondottan súlyt kíván helyezni az antropogén hatásokat feltáró vizsgálatokra, a táj kutatással kapcsolatos gyakorlati tevékenységeket folytató szakemberek tapasztalatainak bemutatására és a gyakorlati tájvédelemmel kapcsolatos problémák megismertetésére is.

A konferencia fővédnöke ÁDER JÁNOS, Magyarország köztársasági elnöke volt; védnöki tisztséget vállalt MEZEY BARNA, az ELTE rektora, V. NÉMETH ZSOLT, a Földművelésügyi Minisztérium környezetügyért, agrárfejlesztésért és hungarikumokért felelős államtitkára, valamint HOFFMANN TAMÁS, Budapest Főváros XI. Kerület Újbuda polgármestere. Megtisztelő vállalkásukat és erkölcsi támogatásukat mindnyájuknak ez úton is köszönjük. Ki kell emelni, hogy a megrendezést jelentős mértékben elősegítette a Földművelésügyi Minisztérium és Újbuda Önkormányzata nagylelkű anyagi támogatása, amiért szintén hálás köszönetünket fejezzük ki.

A konferencia megszervezésében a Környezet- és Táj földrajzi Tanszék munkatársaiból álló Szervezőbizottságon kívül fontos szerepe volt Társaságunk Titkárságának is. A nem könnyű szervezésben és a zökkenőmentes lebonyolításban kiemelkedő szerepet játszott a Szervezőbizottság titkára, ANGYAL ZSUZSA, a Társaság ügyvivő titkára, MOHAI ANDREA, valamint a konferencia Tudományos Bizottságának elnöke, SZABÓ MÁRIA, és nagyon sokat segített a Földtudományi és a Környezettudományi Doktori Iskola több hallgatója is; mindnyájuk munkáját külön is köszönjük.

A megnyitó ünnepségen a konferenciát KISFALUDI ANDRÁS rektorhelyettes és SURJÁN PÉTER dékán köszöntötte, számos megszívlelendő gondolattal indítva útnak a rendezvényt, majd V. NÉMETH ZSOLT államtitkár nyitotta meg, aki előadásában többek között rámutatott azokra a feladatokra és kihívásokra, amelyek az általa vezetett államtitkárság előtt állnak, külön kiemelve a tájvédelem előtt tornyosuló feladatokat és a készülő, vagy folyamatban lévő intézkedési terveket. Megnyitóját az első nap délelőttjén plenáris ülés követte, amelyek a tájökológia

legkülönbözőbb területeit érintették: MOLNÁR ZSOLT a tájfel fogás különbözőségeiről, KONKOLY-GYURÓ ÉVA a táj karakter táj kutatásban betöltött szerepéről és jelentőségéről, MEZŐSI GÁBOR a tájtípusok értelmezéséről és térképezéséről, KISS GÁBOR egyedi táj értékeink helyi közösségek segítségével történő megőrzéséről, végül KOLLÁNYI LÁSZLÓ a tájtervezés időszerű feladatairól és lehetőségeiről beszélt a nagyszámú érdeklődőnek.

Össességében a konferencia 148 résztvevővel zajlott le, a plenáris ülés előadásait követően az első nap délutánján és másnap egész nap összesen 15 szekcióülés és egy poszterszekció keretében. A konferencián mintegy 80 előadás hangzott el és közel 30 posztert tekinthettek meg az érdeklődők, utóbbiakat készítőik kimondottan nagy érdeklődés mellett egyenként 3-4 percben sorra ismertethették. A konferencia szervezőbizottsága tervezi az előadások és poszterek kivonatainak, valamint a beküldendő teljes kéziratoknak szerkesztett formában, elektronikusan elérhető kötetként való megjelentetését.

Az előadásokon túl ki kell emelni még egy szűkebb körben, CSORBA PÉTER vitavezetésével lezajlott műhelybeszélgetést, amely alapvetően a tájtudomány oktatásának kérdéseit ölelte fel. A hozzászólók felvázolták azokat a gondokat és lehetőségeket, amiket e téren látnak, kifejtették azon szándékukat, hogy a jövőben szorosabb együttműködésre fognak törekedni, és egységesen arra az álláspontra helyezkedtek, hogy jó lenne valamiféle „tájökölógiai kézikönyvet” megírni és kiadni. Ennek előkészítésére a jelen lévők a vitavezetőt, valamint a konferencia szervezőbizottságának és tudományos bizottságának elnökét kérték fel.

A konferencia szervezői a harmadik napra szakmai terepbejárásokat hirdettek meg, egyrészt a Nagy-Szénás Természetvédelmi Terület, másrészt a budai termálkarszt természeti és táji értékeinek bemutatására, harmadsorban pedig a természeti és kultúrtáj Óbudán lejárásodott történeti változásainak megismertetésére. Sajnos az időjárás közbeszólt, a több napos esőzések miatt az első tanulmányutat le is kellett mondani, a másik két programon résztvevőknek pedig többször kellett heves esőket átverszelnüik. Ennek ellenére mindkét program igen sikeresnek bizonyult, ami leginkább a terepbejárásokat vezető LEÉL-ÓSSY SZABOLCS és CSEMEZ ATTILA érdeme; olyan különleges helyeket mutattak meg a résztvevőknek, olyan érdekes helyekre vezették el őket, amiket még a tősgyökeres budapes-

tiék is csak alig, vagy egyáltalán nem ismernek. Köszönet nekik a gondos felkészülésért, a tartalmas kirándulásvezetők összeállításáért, a kitűnő vezetésért!

Összességében elmondhatjuk, hogy a konferencia sikeres volt, az előadások és a poszterek kimondottan színvonalasak és rendkívül sokszínűek voltak, az ülések közti szünetek és az

első este lezajlott fogadás pedig kiváló alkalmat nyújtott a kollégák közötti vitákra, eszmecserekre, további együttműködések megtervezésére. Természetesen a folytatás sem marad el: két év múlva a Szegedi Tudományegyetemre várjuk a tájékológiai konferencia résztvevőit!

HORVÁTH GERGELY

JÁKI KATALIN 70 éves

Nagy öröm, hogy e lap hasábjain olyan valakit köszönthetünk, akit régóta ismerünk, hiszen közös volt az alma materünk, a győri Zrínyi Ilona Gimnázium és ugyanaz volt a földrajz iránti szeretetet belénk oltó földrajztanárunk, GÖCSEI IMRE; akivel évtizedeken keresztül közösen munkálkodtunk a Magyar Földrajzi Társaság Kisalföldi Osztályában; és akinek a tevékenysége egyaránt kötődött a pedagógusi munkához, saját tudományos munkájához és a földrajztanárok továbbképzéséhez. JÁKI KATALIN 1968-ban a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen történelem-földrajz szakon szerzett diplomát, a tanítást a Győrhez közeli Ravazdon kezdte, majd Lébényben folytatta. 1976-tól a győri Mayer Lajos Vízügyi Szakközépiskolában tanított, ezt követően 1996-tól a Móra Ferenc Általános Iskola és Gimnázium főállású, majd nyugdíjazása után 2012-ig óraadó tanára volt. Pedagógusi munkájához hozzátartozott a tehetséges diákjainak az országos versenyekre való felkészítése; számos tanítványa ért el előkelő helyezést az országos középiskolai tanulmányi versenyeken. Mint Göcsei-tanítvány tudta, hogy színvonalasan, naprakészen földrajzot tanítani csak úgy lehet, ha folyamatosan képezi önmagát és megfelelő fórumokon kicseréli, kicserélheti tapasztalatait; ezeket szem előtt tartva dolgozott négy évtizeden keresztül. 1985-től a Győr-Moson-Sopron Megyei Pedagógiai Intézet megyei szaktanácsadónak kérte fel; a tanítás mellett 2005-ig ezt a feladatát is elhivatottan végezte, ezen idő alatt neki köszönhetően a megyei földrajztanárok rendszeres, színvonalas továbbképzésen vehettek részt. Ezt azért is fontos megemlíteni, mert a rendszerváltozás hajnalán, a 90-es években elképzelhetetlen volta a haza és a világ gyorsan változó gazdasági és társadalmi folyamatainak ismerete nélkül naprakész földrajzot tanítani. A földrajz szakos tanárok számára tizenöt év alatt kilenc konferenciát szervezett. Kapcsolatai és szervezőkészsége segítségével

el tudta érni, hogy tudományunk neves hazai tudósai rendszeres előadói legyenek ezeknek az előadásorozatoknak, sőt a konferenciákon elhangzott előadások anyagait tanulmánykötetekben meg is jelentette; az így született, által szerkesztett kötetek mind a mai napig hasznos segédanyagul szolgálnak a földrajztanításban. A továbbképző konferenciák mellett feladatának érezte a földrajztanárok számára oly fontos tanulmányi kirándulások szervezését, lebonyolítását is. Nyugdíjasként is tevékeny maradt, ebben az évben például GÖCSEI IMRE születésének századik évfordulója alkalmából szervezett ülésszakot. Egyéniségének, szervezőkészségének és szaktanácsadói szigorúságának köszönhető, hogy mind a társasági rendezvényeken, mind a konferenciákon szép számmal vettek részt tanárok. Mindezek mellett országos szakértőként összesen 20 kísérleti tantervet, valamint 45 tankönyvet és munkafüzetet véleményezett és lektorált. Fontos megbízatása volt még az emelt szintű érettségi tételek lektorálása, valamint az országos középiskolai tanulmányi versenyek zsűrizésében való részvétel. Összességében érdemei a földrajztanítás területén elvitathatatlanok és kimagaslók.

Ugyanakkor az önmagával szembeni igényességére és a tudás iránti vágyára utal, hogy 1986-ban egyetemi doktori címet szerzett földrajzból. Értekezésének témája Győr-Sopron megye mezőgazdasága volt (ekkor még így hívták a mai Győr-Moson-Sopron megyét). Tudományos munkásságát 32 publikáció bizonyítja, írásai rendszeresen megjelentek a Győri Tanulmányok és a Földrajztanítás folyóiratokban, de lapunkban, a Földrajzi Közleményekben is, emellett számos könyvfejezetet írt, több könyvet szerkesztett, és a Cartographia Kft felkérésére megírta Észak-Dunántúl útikalauzát. Az 1986-ban Győrben megalakult MTA RKK Nyugat-magyarországi Osztály munkájába külső munkatársként kapcsolódott be, az osztály kiadványaiban írásokat

jelentetett meg. Társaságunknak 1968-tól aktív tagja; 1981-ben ott „bábáskodott” a Kisalföldi Osztály, létrehozásakor, majd 1985-től az Osztály titkári teendőit látta el, lelkesen szervezve az előadásokat, toborozva a tanárokat és diákokat. 1988–2012 között a választmány többször újraválasztott tagja volt. 1988-ban GÖCSEI IMRÉVEL együtt jelentős szerepet vállalt a győri vándorgyűlés megszervezésében és sikeres lebonyolításában. 1995-ben belépett a Földrajztanárok Egyletébe is, ahol sokáig vezetőségi tagként segítette az Egylet munkáját. Ki kell még emelni, hogy 1982-től a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat keretében is népszerűsítette a földrajzot, nemcsak mint előadó volt aktív, hanem a Földtudományi Szakosztály vezetőségi tagja is volt. Ízig-vérig pedagógusként tanártársai érdekeiért is kiállt; 22 éve a Győr-Moson-Sopron Megyei Pedagógus Szakszervezet vezetője, korábban titkári, majd elnöki funkcióban. Mind a

mai napig képviseli a megye pedagógusait, bár már fontolgatja ezen a területen is a visszavonulást, de aligha találunk nála jobb érdekvényesítőt. E gazdag életutat kitüntetésekkel is elismerték: 1985-ben Társaságunktól megkapta a mai Pro Geographia emléklap elődjét, a Szocialista földrajzért kitüntetést, 2006-ban elnyerte Győr-Moson-Sopron megye Közoktatási Díját, 2007-ben nyugdíjba vonulásakor Pedagógus Szolgálati Emlékéremmel jutalmazták, de magáénak mondhatja Eötvös József Emlékérem Vas fokozatát is.

Egy ilyen gazdag és eredményes életúthoz csak gratulálni tudunk! Szeretettel és nagy tisztelettel megköszönöm több mint négy évtizedes, a földrajz iránt elkötelezett tanári munkásságát, és a Kisalföldi Osztály nevében szívből kívánok jó egészséget, boldogságot és további aktív életet, hogy széles körű ismereteit még sokáig kamatoztassa a földrajztanárok számára.

SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI IRÉN

PINTÉR ZOLTÁN 70 éves

Az évek gyorsan szaladnak, és PINTÉR ZOLTÁN, az ELTE sajnálatosan megszüntetett Tanárképző Karának egykori oktatója idén betöltötte 70. életévét. Bár az egyetem nyugdíjazta, a tanítástól nem szakadt el, mert elfogadva a gödöllői Református Líceum felkérését földrajztanárként még hosszú éveken át tanította teljes óraszámában szaktárgyunkat. Eredményes tanári munkáját bizonyítja, hogy minden évben sikerrel készített fel egy-két diákot, akik aztán igen jól szerepeltek különböző tanulmányi versenyeken, és tanári kisugárzásának hatására tanítványai közül többen is elvégezték az egyetemen a földrajz vagy geológus szakot. Bár a katedrától már visszavonult, továbbra is szervez és vezet foglalkozásokat, terepgyakorlatokat a Református Szakkollégium diákjai számára, részt vesz volt iskolájának nyári táboroztatásaiban, Kék túrás programjain, és tanszékünk továbbra is minden évben számíthat rá a második éves alapszakos hallgatók természetföldrajzi terepgyakorlatának szakmai vezetésében – ahol egyébként még ma is hamarabb ér fel a hegy tetejére, mint sok húszéves...

Oktatómunkája mellett kutatási tevékenységét is folytatta. Felszínalaktani és tájföldrajzi kutatómunkájának színtere továbbra is a számára oly kedves kistáj, a Medves-vidék maradt, amelynek szinte minden négyzetcentiméterét bejárta, feltérképezte, és ma is töretlen lendülettel kutatja. Az elmúlt években elsősorban a kistáj földtani képződményei, főként a homokkövek és riolitufák közetmorfológiai tulajdonságai foglalkoztatták, különösen a kevésbé ismert, ám látványos mikroformák, amelyeknek felszínalaki jellemzése mellett súlyt helyezett kialakulásuk folyamatának elemzésére is. Ezeket több publikációban is összegezte és tette nemzetközileg is ismertté a nemrég megjelent Landscapes and Landforms of Hungary című kiadvány egyes fejezeteiben. Emellett fordított és lektorált kiadóknak földtudományi tárgyú ismeretterjesztő albumokat is.

Fiatalos lendületét és érdeklődését látva mérhetjük, hogy még sok éven át folytatja alkotó munkáját, amihez egykori tanszéki munkatársai nevében jó egészséget és sok sikert kívánunk!

HORVÁTH GERGELY

SOMOGYI SÁNDOR (1926–2015)

„Elment a nagy generáció utolsó tagja” – így kezdte beszédét a Rákospalotai temető ravatalozójában GÁBRIS GYULA, Társaságunk elnöke SOMOGYI SÁNDORNak, a magyar földrajz kiemelkedő alakjának búcsúztatásakor, majd így folytatta: „...az 1920-as évek közepe a magyar geográfia, elsősorban a természetföldrajz számára a kiemelkedő tehetségek születésének ideje volt. Különböző háttérrel, indíttatással és eltérő utakon a szakma művelésében élenjáró, sőt utat mutató, több mint fél tucat kiemelkedő geográfus lépett e korosztályból szinte egyszerre, még az ötvenes évek közepén a kutatói pályára. Részben az akkortájt megalakult akadémiai kutatócsoportban, részben olyan egyetemi oktatóként, aki a tanítás mellett eredményes és nagyhatású kutatást is végzett, s alapvetően hozzájárult a szakma fejlődéséhez. A kilencvenedik életévben eltávozott SOMOGYI SÁNDOR e kiemelkedőt alkotó, és évtizedeken keresztül a magyar földrajz meghatározó személyiségeit adó generáció utolsó tagja volt”.

A búcsúztatott, a magyar földrajztudomány kiemelkedő alakja Kisújszálláson született, Túrkevényen végezte el iskoláit, majd 1941-ben Jászberényben, a Tanítóképzőben kezdte meg felsőfokú tanulmányait. Itt nyilvánult meg először a földrajz és a történelem iránti átlagon felüli érdeklődése. Ahogy a 2006-ban LAMPÉRT KIRILLE és RADVÁNSZKY BERTALANNAL folytatott hosszú beszélgetés során elmondta, „...az én szimpátiám azonban elsősorban a földrajz és a történelem szeretetét ölelte fel, és igyekeztem minden szabadidőt, amit lehetett, azokra fordítani... Ha valamelyik tantárgyból valami érdekességre volt szükség, akár történelemből, természettanból, vagy fizikából, de leginkább a földrajzból, akkor jelentkeztem és igyekeztem a hiányokat vagy érdeklődést kielégíteni... BLÉNESSY tanár úr hamar arra az álláspontra helyezkedett, hogy én belejártem a földrajzba, és mi lenne, ha többet foglalkoznék vele”.

A háború azonban közbeszólt, orosz hadifogságba került, ám 1947-ben szerencsésen kiszabadult. Hazatérve befejezte tanulmányait a tanítóképzőben, és Budapesten, Kőbányán kezdett el tanítani, közben az ELTE-re járt esti tagozatra. Erre így emlékezett vissza: „...Megkérdeztek, hogy milyen szakra akarok menni, természetesen a történelem-földrajz szakot választottam, így egyenesben voltam és olyan szakkal foglalkozhattam, amihez kedvem volt, és amihez a

hivatalos, vagy kötelező iskolai anyagon kívül rengeteget olvastam különböző könyvekből... Az volt az érdekes, hogy az esti tagozaton, földrajzon különösen kiváló tanárok tanítottak, BULLA BÉLA és MENDÖL TIBOR. Az egyik a természetföldrajznak, a másik az emberföldrajznak volt a mestere... a nappali tagozaton adjunktusok és tanársegédek adták elő azt az anyagot, amit az esti tagozaton ők maguk adtak elő... Az ember leült a székébe és hallgatta az előadásokat; amikor elkezdtek, akkor távra maradt az ember szája, egészen addig, míg be nem fejezték azt”. Tudására, érdeklődésére, szorgalmára felügyelve BULLA BÉLA felajánlotta, legyen az aspiránsa, így 1952-től három éven át mellette dolgozott az egyetemen. Közben megalakult az akadémiai kutatóhálózat Földrajzi Kutatócsoportja, amelynek igazgatásával ugyancsak BULLA BÉLÁT bízták meg, ő pedig magához vette munkatársnak; innentől kezdve egészen nyugalomba vonulásáig, 1955 és 1993 között, tehát több mint 38 esztendőn keresztül a Földrajztudományi Kutatóintézetben dolgozott, kezdetben tudományos munkatársi, 1968-tól tudományos főmunkatársi, majd 1985-től tudományos tanácsadói beosztásban. Kutatómunkáját nyugdíjazását követően is tovább folytatta, erről tanúskodik a barát és harcostárs MAROSI SÁNDOR által a 75. születésnapjára írt köszöntő: „Bár SOMOGYI SÁNDOR közel egy évtizede az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének nyugdíjasa, de ezt még ott sem mindenki tudja, hiszen szinte minden nap megtalálható az intézetben, mindenben mindenkinek készséggel áll rendelkezésére, számíthatunk töretlen munkakedvére, alkotókészségére, lexikális tudására, tanácsaira...”.

Rendkívül sokoldalú tudományos munkásságát számba véve elmondható, hogy bár a földtudományok sok szakterületével foglalkozott, mégis a víz földrajza volt az, ami különösen vonzotta, annak hamar elismert szaktudósa lett. Kutatásának első nagy eredményeit is ebben a témakörben foglalta össze 1961-ben megvédett *Hazánk folyóvízhálózatának kialakulása* című kandidátusi értekezésében. Erről így vallott: „...olyan téma, amelyben benne volt a felszínfejlődéstől kezdve az éghajlatváltozáson és az emberi beavatkozáson keresztül minden. Ezt a témát tűztem ki magamnak... BULLA helybenhagyásával és támogatásával... Jó vaskos, mintegy 400 oldalas munka lett a kézirat, és majdnem

egy hasonló vastagságú irodalomanyagot csatoltam mellé. Ez azt jelentette, hogy átnéztem mindent, ami ezzel a témával foglalkozott, a hazai folyóhálózat fejlődéstörténetét, átalakítását, civilizálását és közhasznúvá tételét, a környezet védelmét is beleértve. Tényleg nagy munka volt”. Vízföldrajzi kutatásait később is folytatta, alapvető tanulmányokat készített többek között a Duna–Majna–Rajna- és a Duna–Tisza-csatorna megépítésének várható hatásairól, de jelentős szerepet játszott a Velencei-tó vízrajzi atlaszának és a Kárpát–Balkán-térség atlasza vízrajzi lapjainak készítésében is. Kedvenc tématerületétől nyugalomba vonulása után sem szakadt el, ezt bizonyítja a szerkesztésében 2000-ben megjelent *A XIX. századi ármentesítések és folyószabályozások földrajzi és ökológiai hatásai Magyarországon* című könyv. Nem véletlen, hogy 80. születésnapja alkalmából 2005 őszén az Akadémia éppen *Vizeink vallatója, titkaik tudója* címmel tartott őt köszöntő ünnepi tudományos ülészakot, amelyen SCHWEITZER FERENC intézetigazgató köszöntését követően a szakma olyan kiválóságai tartottak előadást, mint a sajnálatosan éppen ugyancsak most elhunyt ALFÖLDI LÁSZLÓ, valamint SZESZTAY KÁROLY, VÁGÁS ISTVÁN, JUHÁSZ ÁGOSTON, SZABÓ JÓZSEF, GÁBRIS GYULA, MARI LÁSZLÓ és FRISNYÁK SÁNDOR.

Munkásságának másik kiemelkedő pillérét a természetföldrajzi alapokon nyugvó tájértékelés terén végzett kutatásai jelentették, amelyeknek eredményei elsősorban az Intézet tájföldrajzi monográfiáiban testesültek meg. A nagytájak gyakorlati szempontú, az antropogén hatásokat is figyelembe vevő átfogó értékelése, amelynek célja az optimális környezethasznosítás elősegítése is volt, úttörő jelentőségűnek tekinthető. Kiemelkedő szerepe volt azokban a kutatási programokban, amelyek az ország természetföldrajzi tájegységeinek, geomorfológiai körzeteinek, tájtypusainak meghatározására, elhatárolására, térképi ábrázolására irányultak. Ezeknek sok-sok eredménye közül feltétlenül ki kell emelni az 1967-ben PÉCSI MÁRTONnal együtt megjelentetett, máig alapvető *Magyarország természetföldrajzi tájai és geomorfológiai körzetei* című munkát, az 1972-ben PÉCSI MÁRTON és JAKUCS PÁL társszerzőkkel megírt *Magyarország tájtypusai* című tanulmányt, amelynek továbbfejlesztésével Magyarország nemzeti atlaszában 1989-ben jelent meg a JAKUCS PÁL, KERESZTESI ZOLTÁN, MAROSI SÁNDOR és PÉCSI MÁRTON tudóstársaival együtt megalkotott *Magyarország tájtypusai* című térkép, és a MAROSI SÁNDORral együtt

szerkesztett, először 1990-ben megjelent és azóta is szinte Bibliaként forgatott *Magyarország kistájainak katasztere* című kiadványt. Széleskörű kutatómunkáját 1991-ben a csak kevés geográfusunk által elnyert Akadémiai Díjjal ismerték el; megjegyzendő, hogy kiváló munkájáért már ezt jóval megelőzően, 1978-ban megkapta az akkoriban jelentős elismerésnek számító Munka Érdemrend ezüst fokozatát.

Az intézeti feladatok elvégzése mellett szabadidejében az 1984-ben megvédett, *A magyar nép vándorlásának és honfoglalásának földrajzi környezete* című történeti földrajzi témájú akadémiai doktori értekezésén dolgozott. Erről így vallott: „... az volt a helyzet, hogy ha elvégeztem egy munkát, akkor mindig kettő várt, amit el kellett végezni. A tisztelt vezetőim, akikkel különben... nagyon jóban voltam... arra mégsem adtak lehetőséget, hogy félretegyem a többi munkát és csak a disszertációmmal foglalkozzak. Az az anyag 10 éves munkának az eredménye”. Történeti földrajzi kutatásainak eredményei a HAJDÚ PÉTER–KRISTÓ GYULA–RÓNA-TAS ANDRÁS által szerkesztett, 1976–1982 között négy kötetben megjelentetett *Bevezetés a magyar őstörténet kutatásának forrásaiba* című egyetemi jegyzetben is megjelentek.

Munkásságának voltak további, talán kevésbé ismert és megbecsült területei is. Ezek egyike a

tudománytörténet művelése, aminek terén legjelentősebb munkája az általa és HAVASNÉ BEDE PIROSKA által szerkesztett, kitűnő szerzőgárdát felvonultató, 1973-ban megjelent *Magyar utazók, földrajzi felfedezők* című munka volt, amelynek számos fejezetét ő maga írta. 1979-1982 között jelentős szerepet játszott a főként BALÁZS DÉNES munkásságának köszönhetően létrejött Magyar Földrajzi Múzeum megalapításában, minden eszközzel támogatta és segítette a földrajztudomány emlékeinek felkutatását. A Magyar Földrajzi Társaság Emlékbizottsága elnökeként pedig sokat tett a jeles földrajztudósok évfordulóiról való megemlékezések előkészítésében. Nagyon érdekelt az idegenforgalom is, e témakörben készült 1987-ben egyik alapvető munkája *Magyarország természeti adottságai az idegenforgalom szempontjából* címmel. Ma már az is kevésbé ismert, hogy évtizedeken át részt vett az egyetemi oktatásban is, és a címzetes egyetemi docensi, majd a címzetes egyetemi tanári címet is elnyerte. Erről így beszélt: „Amellett, hogy itt a Kutatóintézetben dolgoztam állandó jelleggel, az egyetemre is jártam és előadásokat tartottam”. Pedagógus-továbbképzéseket is gyakran tartott. De azért inkább kutatónak vallotta magát: „... Szívesebben végeztem a kutatói munkát, mint az egyetemi előadóit. ... amikor voltak megfelelő emberek az egyetemen, akkor megköszönték nekem a munkámat, én meg örömmel hagytam, hogy mások legyenek ott, de azért időnként visszahívtak előadásokat tartani. ... a meteorológusoknál és a geológusoknál is adtam elő... a legutolsó hely, ahol még egyetemi előadásokat tartottam, az a Károli Gáspár Egyetem volt”. Tanári munkájára GÁBRIS GYULA elnökünk így emlékezett: „Az 1962/1963-as tanévben – szeretett és tisztelt mesterének, BULLA BÉLÁNAK korai halálát követően – nagy hiányt kellett betölteni az ELTE-n. Egy évig tartott ez az időszak, amikor nemcsak BULLA, hanem PÉCSI MÁRTON sem tartott már órákat, és az utód LÁNG SÁNDOR meg még nem érkezett vissza Szegedről. Ekkor egy főtanárgy, Magyarország természetföldrajzának egész féléves kurzusát és a vizsgáztatást is SOMOGYI SÁNDORRA bízták, mint olyan személyre, akinek komoly oktatási gyakorlata volt... Ahogyan minden feladatának elvégzésekor, SOMOGYI SÁNDOR akkor is alaposan felkészült volt... Ebben a tanévben voltam harmadéves hallgató, és így később sokszor emlegettük, akár terepmunka, akár más esemény során is, hogy tanítványként tekint rám és tanítómként tiszteltem Őt”.

Kiemelkedő volt tudományos szervezői és ismeretterjesztő tevékenysége is, utóbbit elsősorban a TTIT Földtudományi Szakosztályának keretében végezte. Számos szakmai és több akadémiai tudományos bizottságnak, továbbá a Tudományos Minősítő Bizottságnak, illetve a Doktori Tanács Szakbizottságainak volt hosszabb-rövidebb ideig tagja. Társaságunk életében évtizedeken át vezető szerepet játszott: 1952-ben lett tagja, 1963-tól választmányi tagja, 1973-1981 között főtítkára, majd 1981-1989 között társelnöke volt, és 1989-től lett tiszteleti tagja. De volt a Társaság Emlékbizottságának elnöke is. Tevékenységét GÁBRIS GYULA elnökünk így jellemezte: „Az 1952-es újjáalakulást követő fellendülés után talán éppen SOMOGYI SÁNDOR főtítkársága idején volt legaktívabb a Társaság. 1981-ben mondott főtítkári jelentése szerint ugyan 'nyugalmas periódust tudhatott magáénak', azonban számos kiemelkedő eredmény kötdődik ehhez az időszakhoz, amit nyugodtan nevezhetünk a Társaságon belül – a nyugalmas periódusra utalva – 'boldog békeidőknek'. A Nemzetközi Földrajzi Unió 1976. évi moszkvai konferenciájára rekord létszámú magyar résztvevő utazott, és ebből a csaknem 100 főnyi, nagyrészt gyakorló tanár tagtársunk részvételével komoly szervezést igényelt a Társaság részéről. Ebben az időszakban szervezeti keretünk három területi osztállyal bővült. A hagyományos osztály-, ill. szakosztályüléseken kívül rendszeressé vált a Földrajzos Hetek, ill. Napok szervezése, pl. Miskolc, Nyíregyháza, Debrecen, Békéscsaba, Szeged esetében. Virágzott a szóban és írásban végzett ismeretterjesztés a TIT-ben és más társaságokban, növekedett a tévé- és rádió-sorozatokban való szereplés. A nagy aktivitást jelezte a taglétszám növekedése, az egyre népeesebb vándorgyűlések rendezése, ahol főtítkárunk nemcsak a szervezésben jeleskedett, hanem rendre kiválóan felkészült szakmai vezetőnek bizonyult, ami máig legendássá tette nevét, s feledhetetlené a szakmai élményeket. 1975-ben megindult a vándorgyűlésekhez kapcsolódó külföldi tanulmányutak szervezése is. Mindebben elővülhetetlen érdemei voltak SOMOGYI SÁNDORNAK, aki mint a retorika mestere, emlékezetes ünnepi és emlékbeszédek szónoka is volt”. Hosszú ideig volt tagja folyóiratunk Szerkesztőbizottságának is. Munkásságát Társaságunk több kitüntetéssel is elismerte. 1969-ben elnyerte a mai Pro Geographia-oklevél elődjét, a földrajz művelése, kutatása, oktatása, valamint a Társaság érdekében végzett kiemelkedő munka elisme-

rését jelentő Szocialista földrajzért oklevelet. Majd 1985-ben megkapta a Társaság legmagasabb tudományos elismeréseként a Lóczy Lajos-érmet, mint olyan földrajztudós, aki kimagasló kutatómunkájával, tanulmányaival, könyveivel bel- és külföldön egyaránt jó hírt és nevet szerzett. Majd 1989-ben a Társaság érdekében végzett kiemelkedő tevékenysége elismeréseképpen a Közgyűlés tiszteleti taggá választotta meg. Újabb nagy társasági kitüntetését, a Teleki Sámuel-érmet pedig 1994-ben vehette át a magyar földrajzi kutatók, utazók munkásságának tudománytörténeti feldolgozásában, népszerűsítésében szerzett kimagasló érdemeinek elismeréseként.

E kell még róla mondani, hogy az utolsó polihistorok közé tartozott. Rendkívül olvasott, sok irányban tájékozott ember volt, hatalmas lexikális tudással rendelkezett, és szinte egyedülálló módon a megjelent földrajzi irodalmakat és a társtudományok számtalan tanulmányát szinte mind alaposan ismerte, lényegi megállapításait fejből idézte. Őszinte volt, kritikai véleményét nem rejtette véka alá. Azonban nem-

csak kitűnő tudós volt, hanem kiváló ember is. Sokaknak talán távolságtartónak tűnt, de e látzólagos zárkózottság mögött meleg szív lapult. Bár élete során bőven adódtak nehézségek, ezek miatt nem panaszkodott, mindig tette a dolgát. Sok szolgálatot tett református közössége érdekében is. É sorok írója a mai napig hálás szívvel emlékezik arra a szeretetteljes segítségre, amit kandidátusi értekezése megírásakor tőle, mint témavezetőjétől kapott.

Most búcsúzik tőle családja mellett az egész geográfus társadalom és a társtudományok művelőinek népes serege, tisztelői, fiatalabb munkatársai, tanítványok nemzedékei; ahogy GÁBRIS GYULA elnökünk gyászbeszédét zárta, „abban a biztos tudatban, hogy neve mélyen bevésődött tudományunk és egyben közösségünk történetébe”. Mélységesen igaz rá a gyászjelentésén olvasható Szent Pál-i idézet: „Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam”. Emlékét kegyelettel megőrizzük! Nyugodjék békében!

HORVÁTH GERGELY

TÖVISSI JÓZSEF (1927-2015)

Életének 88. évében elhunyt az erdélyi magyar földrajztudomány kiemelkedő alakja, TÖVISSI JÓZSEF földrajztudós, egyetemi tanár, aki az MTA köztestületi tagja, az Erdélyi Kárpát Egyesület tiszteletbeli elnöke és Társaságunk tiszteleti tagja volt. Hosszú, több mint fél évszázados munkássága során jelentős szerepet vállalt az erdélyi földrajztanárok és kutatók nemzedékeinek képzésében, szemléletének formálásában.

Református székely család nyolcadik gyermekeként született a Marosvásárhely közeli Székelykakasdon 1927-ben. Az elemi iskolát a szülőfalujában, a polgárit és a kereskedelmi középiskolát Marosvásárhelyen végezte. 1948–1952 között a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem földtan–földrajz szakán tanult. 1950-ben, harmadéves korában már főgyakornok volt, majd az egyetemen maradva oktatóként folytatta pályafutását, 1958-ig tanársegédként, majd – már a román egyetemmel egyesített Babeş-Bolyai Tudományegyetemen – adjunktusként, végül egyetemi tanárként. Sokoldalúságát jelzi, hogy pályafutása során 18 földrajzi tantárgyat tanított. Az egyetemen megszervezte és műszerekkel látta el a földrajzi tanszék üledékvizsgálá-

ti és légifénykép-kiértékelési laboratóriumát. Oktatómunkáját a kolozsvári egyetemen 1991. évi nyugdíjazása után is folytatta, miközben meghívott előadó volt Pécssett, Debrecenben és Nyíregyházán is. Előadásain, terepgyakorlatain a tájban való „földrajzi eligazodást” tanította, a szakma iránti tiszteletre, szeretetre, az értékeink megőrzésére nevelt.

Színvonalas oktatói tevékenysége mellett jelentős kutatásokat is végzett, főként a természet- és környezetvédelem, a terület- és településfejlesztés témakörében, amelyek elsősorban az Olt völgye, a Persányi-hegység, a Küküllő menti dombságok, a Mezőség és a Hargita tudományos megismerését szolgálták. Magyar és román nyelven egyaránt sok tanulmánya jelent meg tudományos folyóiratokban és gyűjteményes kötetekben. Tudományos munkássága eredményeként 1978-ban szerezte meg a doktori fokozatot. Számos tankönyvet, egyetemi jegyzetet is írt, többek között a felszínalaktani kutatások és a légifényképek kiértékelése módszertanáról. Rendkívül fontos feladatának tartotta a tudomány népszerűsítését magyar nyelven, erdélyi folyóiratokban számtalan tudományos ismeretterjesztő írása jelent meg, ezek válogatott gyűjteménye 1997-

ben HAJDÚ-MOHAROS JÓZSEF gondozásában a Balaton Akadémia kiadványaként egy kis könyvecskében *Ködlámpa* címen jelent meg.

A közoktatás, és azon belül a magyar nyelvű oktatás ügyét különösen szívén viselte, középiskolai földrajz és földtan tankönyveket szerkesztett és fordított magyar nyelvre. Magyarországi kiadásban jelent meg hiánypótló munkája, az *Erdély természetföldrajza*. Előadásain sokat tett Erdély felszínalkatni viszonyainak, természeti és kulturális örökségeinek, tájainak, ásvány- és gyógyvizeinek és más földrajzi érdekességeinek alaposabb megismertetése érdekében. A mostoha viszonyok ellenére számos tudományos rendezvény szervezője, előadója volt, tudományos közéleti és tudományszervező tevékenysége azonban csak a kommunista diktatúra bukása után teljesedhetett ki igazán. 1990-ben, amikor az Erdélyi Kárpát Egyesület ismét megkezdhette működését, az egyesület elnökévé választották; ezt a szerepkört – korára való tekintettel – egy ciklusra (1990–1994) vállalta, utána az Egyesület tiszteletbeli elnöke lett. Aktív tagja volt az erdélyi Cholnoky Jenő Földrajzi Társaságnak és Társaságunk Székelyföldi Osztályának. Több

szakmai kitüntetésben részesült, az MTA köztestületi tagja volt.

Emberi tartása, szakmai tudása, jó kedélye, optimizmusa, sokszor észrevétlen támogatása sokunk számára útmutatást, segítséget jelentett a diktatúra embertelen útvesztőiben, a szakmai és emberi kiszolgáltatottság értékektől leszegényített mindennapjaiban. 1990 után többünket, korábbi hallgatókat segített ösztöndíjak elnyerésében, támogatta szakmai érvényesülésünket, útmutatást adott kutatói-oktatói munkánkhoz. 85. születésnapja alkalmából 2012 novemberében még szép ünnepség keretében köszönhattük Kolozsvárott munkatársai, tanítványai és nagyszámú tisztelői körében.

Életműve, tanári, természetföldrajzi, tudománytörténeti kutatómunkája és tudományos közéleti tevékenysége jelentős hozzájárulás volt az egyetemes magyar földrajztudomány fejlődéséhez. Megtiszteltetés volt, hogy hallgatói lehetünk, sokunk nevében mondhatok köszönetet a több évtizedes szakmai és emberi támogatásért. A ránk hagyott szellemi örökségét ápoljuk, emléket megőrizzük! Nyugodjék békében!

ELEKES TIBOR

DÉNES GYÖRGY (1923-2015)

Életének 92. évében elhunyt DÉNES GYÖRGY, akit méltán illelhet a polihisztor elnevezés, hiszen egyaránt volt jogász, történész, földtudós és nyelvész, valamint sikeres és híres barlangkutató. Hosszú, tartalmas és változatos élete során az elmúlt század legsötétebb mélységeit is megélte, ugyanakkor élete második felében számos hazai és nemzetközi elismerésben is részesült.

Orosházán született, és elemi iskolai, valamint gimnáziumi tanulmányait is ott végezte. Kiváló iskolai eredményei ellenére a numerus clausus néven ismert törvény miatt csak egy év veszteséggel, 1942-ben sikerült felvételt nyernie a pécsi egyetem jogi karára, de tanulmányai hamar félbeszakadtak: munkaszolgálatos lett, majd sokáig Budapesten bujkált, ám a nyilasok 1944 december elején elfogták és koncentrációs táborba hurcolták, amit csodával határos módon túlélte. Hazatérve folytatta jogi tanulmányait, közben felvette a történelem szakot is, így jogászként és történészként szerzett először diplomát. Egyetemi éveit alatt a Mecsek hegy-völgyeit és barlangjait járva alakult ki érdeklődése a földtudományok iránt és vált a barlangok szerelmesévé. Jogi szakvizsgáinak letétele után Budapesten a Hon-

védelmi Minisztérium Jogi Főcsoportfőnökségén dolgozott, közben rendszeresen túrázott a Vörös Meteor Turista és Természetbarát Egyesülettel, bekapcsolódott – többek között a Csövári-rögön és az Aggteleki-karszton – a karsztkutatásba, és ennek révén összeismerkedett több, később híressé vált barlangkutatóval és földtudóssal, ami jelentős mértékben meghatározta további pályáját. Életében újabb fordulatot jelentett, hogy a Közgazdasági Egyetem tanársegéde lett, történelmet oktatott, de politikai okok miatt az egyetemről távoznia kellett, és az Országos Kisipari Szövetkezet vállalati jogtanácsosa lett. A forradalom idején részt vett az egyetemi ifjúság megmozdulásaiban, és egyik vezetője lett a főként egyetemi értelmiségiek által szervezett Országos Nemzeti Bizottságnak, ami miatt a forradalmat követő megtorlások során letartóztatták; bár börtönbüntetésre végül nem ítélték, így is hónapokat töltött vizsgálati fogságban. Szabadulása után JAKUCS LÁSZLÓ, a Baradla-barlang akkori igazgatója Aggtelekre hívta, ahol az első aggteleki útikalauz felszíni túraútvonalait állította össze.

1958-ban, immár 35 évesen egyéni levelező tagozatos hallgató lett a Szegedi Tudomány-

egyetemen földrajz-földtan szakon, majd átjelentkezett az Eötvös Loránd Tudományegyetemre, és végül ott szerzett földrajzi oklevelet. Közben hatalmas energiával bekapcsolódott a háború után feloszlatott Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat újjászervezésébe, aminek kezdetben titkáráként, majd 12 éven át főtítkáráként dolgozott, azt követően 21 éven át társelnöke, majd további két évtizeden keresztül, haláláig tiszteletbeli elnöke volt. Földrajzos diplomájának megszerzése után az ugyancsak karsztkutató PAPP FERENC mellett a Budapesti Műszaki Egyetem Ásvány- és Földtani Tanszékének munkatársa lett, mint hidrológus, majd átkerült a Vízgazdálkodási Tudományos Kutató Intézethez, ahol karszthidrológiai és izotópos kutatásokat irányított, elsősorban kedvező területén, az Aggteleki-karszton. Karszt- és barlangkutató tevékenységének csúcspontjaként 1961-ben vezetésével fedezték fel a Meteor Barlangkutató Csoport tagjai a bódvaszilasi Meteor-barlangot, hazánk egyik legszebb cseppkőbarlangját, és ebben az évben alapította meg a Magyar Barlangi Mentőszolgálatot, amelynek előbb elnöke, majd haláláig tiszteletbeli elnöke lett. A VITUKI-ból vonult nyugdíjba, de azt követően is tevőlegesen részt vett a barlangkutatásban. Noha továbbra is gyakran kúsza végig a barlangok sokszor szűk járatait, egyre inkább tanácsai váltak mind fontosabbá; a feltárással együtt járó jogi problémák miatti tárgyalásokon jogi szakértelmével, műveltségével, tiszteletet parancsoló megjelenésével segített sokat a barlangkutatóknak.

Tudományos tevékenységének fontos területe volt a tájtörténet és a tájnevek kutatása is; elsősorban az Aggteleki-karsztvidék múltját vizsgálta. Tudományos és ismeretterjesztő munkáiban feldolgozta a terület földrajzát, különösen vízrajzát és barlangjait, továbbá törtenelmét és földrajzi neveit; könyve jelent meg a Bódvaszilasi-medence 700 éves történetéről,

írása többek között a Baradla és az Esztramos nevének, a zomboly és a pest szavaknak eredetéről, jelentéséről. Ilyen irányú munkásságának elismeréseként Aggtelek és Bódvaszilás is díszpolgárának választotta. Számos egyéb kitüntetés birtokosa is volt: a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulattól elnyerte a Herman Ottó-, Kadió Ottokár-, Papp Ferenc-, Vass Imre-, Balázs Dénes- és Kessler Hubert-érmeket. Állami kitüntetések is kaptak, a Magyar Köztársaság Csillagrendjét és a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjét, valamint a Pro Natura-díjat és – háromszor is – az Életmentő érdemérmét. Külföldi elismeréseket is birtokolt: az Olomouci Egyetem tiszteleti diplomát adományozott neki, a Román Tudományos Akadémián Emil Racoviță-éremmel tüntették ki. A holo-kauszt évfordulós emlékezései során személyes barátságba került GERHARD SCHRÖDER kancellárral, valamint HORST KÖHLER köztársasági elnökkel, aki meg is hívta, hogy saját különgépén utazzon egyes megemlékezésekre, és megkapta tőle az Érdemkereszt a szalagon nevű, magas szintű német állami kitüntetést.

Emlékezzünk meg arról is, hogy Társaságunk életében is jelentős szerepet játszott: tagja volt a Választmánynak; feleségével, a mindenki által csak Csöpinek becézett LUSTIG VALÉRIÁVAL együtt állandó résztvevője volt vándorgyűléseinknek, és több mint két évtizeden keresztül betöltötte Társaságunk jogtanácsosi posztját is. Munkásságáért Társaságunk 1988-ban tiszteleti tagjává választotta, tudományos tevékenységéért pedig 2001-ben Teleki Sámuel-éremmel tüntette ki.

DÉNES GYÖRGY halálával egy nagy tudású és munkabírásu, a tudomány iránt alázatos, a földtudományok terén is maradót alkotó személyiség távozott körünkől. Nyugodjék békében!

HORVÁTH GERGELY – LEÉL-ÓSSY SZABOLCS

Emlékezés SZABÓ PÁL ZOLTÁNRA

50 éve hunyt el neves geográfusunk, SZABÓ PÁL ZOLTÁN, akinek szinte egész élete Pécs városához kötődött. Pályája elején PRINZ GYULA tanársegédje volt a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Földrajzi Intézetében, doktori értekezését Pécs környékének település-földrajzi kérdésköréből írta, fő kutatási területe pedig a Pécs fölé magasodó Mecsek volt. 1955-ben Péccsett lett a Dunántúli Tudományos Intézet igazgatója. Dél-dunántúli

kutatási eredményeinek teljes körű összefoglalását azonban váratlan betegsége és korai halála megakadályozta. E személyes visszaemlékezés sokoldalú munkásságából elsősorban a karszt- és barlangkutató tevékenységét emeli ki, nem ok nélkül, hiszen a mintegy 200 szaktudományos írásának közel fele karsztkutatással kapcsolatos.

Karszthidrológiai és karsztmorfológiai munkássága elején több dolgozata jelent meg szak-

folyóiratokban a Dél-Dunántúl karsztvizeinek vizsgálatairól. Eközben számos barlangot ismert meg, ennek eredményeként a mai *Karszt és Barlang* folyóirat elődje, a *Karszt és Barlangkutató* 1961. évi I. félévi számában adta közre a Dél-Dunántúl első barlangkataszteri leírását. Kedvelt kutatási területe a Misina és a Tubes vidéke volt; emlékére a Tubestól 1400 m-re található legmélyebb aknabarlangot javaslatomra a Szabó Pál-zsomboly nevet kapta.

Halála előtt a kórházi látogatásaim egyikén mondta el, hogy betegségét a legutóbbi athéni karsztos kongresszus során kapta. Előzőleg már több nemzetközi konferencián is szerepelt, és súlyos betegen is a közelgő ljubljani IV. Nemzetközi Szpeleológiai Kongresszusra tervezett, *A barlangok és a karsztreliéf morfológiai kialakulásának sajátosságai Magyarországon* című előadásának anyagát írta; előadni azonban már nem tudta. Már a konferencia megnyitóján, a Postojnai-barlang Bál-termében is kegyelettel emlékeztek meg róla, az ülésen pedig, ahol előadását felolvasták, az elnöklő HANS BINDER professzor hosszasan méltatta az 1926-ban alakult Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat néhai tudós társelnökének munkásságát és emberi nagyságát.

Születésének 100. évfordulóján emlékére konferenciát is rendeztek és LOVÁSZ GYÖRGY szerkesztésében a munkásságát összefoglaló kötet is készült. A konferencián az azóta ugyancsak sajnálatosan elhunyt TÓTH JÓZSEF kiemelte, hogy PRINZ GYULA mellett – akit az egyetemes földrajz „utolsó mohikánjának” nevezett – a pécsi geográfia megteremtése és kiteljesítése területén SZABÓ PÁL ZOLTÁN szerepe volt kiemelkedő. A sokoldalú tudósról, a tudományszervezőről egyetemi előadótermet is elneveztek, ami hozzájárul a névadó emlékének megőrzéséhez a hallgatók körében.

Ugyancsak megemlékezett róla a Mecseki Karsztkutató Csoport (MKCs) is; a Tetye-forrás vízgyűjtő területén felfedezett és róla elnevezett zsombolynál tartott megemlékezésen e sorok írója emlékbeszédében hangsúlyozta, hogy SZABÓ PÁL ZOLTÁN személye a mecseki barlangkutatóban hasonló mozgató erő volt, mint JAKUCS LÁSZLÓ az Aggteleki-karszton. Mindketten többet és újat akartak a föld alatti világ

megismerése terén. A karszthidrológia terén is sok újat alkotott, pl. a Mecsek-oldal vízellátásának kutatásakor öt évig mérte ő az általa szökő víznek nevezett forrásokat, melyek Szamárkúttól egész Szent-kútig találhatók. Ezek hozama alapján kiszámítható volt, hogy átlagban egymillió m³ víz folyik el évente felhasználatlanul.

Nevét nemcsak a Mecsekben, hanem a Csereszegtomaji-kútbarlangban is emléktábla őrzi, sőt utóbbi barlangnak egy 17 m hosszú, 3-4 m magas termét róla neveztek el. Nevével fémjelzett barlangkutató csoport is működött rövid ideig, mielőtt egyesült a Mecseki Karsztkutató Csoporttal. VASS BÉLA, aki ugyancsak a tudós karsztkutató szárnyai alatt kezdte a barlangkutatót még az 1950-es évek közepén, kiemelte, hogy a Pécsi Pedagógiai Főiskola alapításában is fontos szerepet vállalt, majd annak első igazgatója lett. Ezen túl fő szervezője volt Társaságunk, továbbá az MTESz, a TIT és a Magyar Hidrológiai Társaság helyi szervezeteinek. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia Földrajzi Bizottságának és a Tudományos Minősítő Bizottság Földrajzi Szakbizottságának. 1962-től haláláig Társaságunk elnöke, a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatnak pedig országos társelnöke volt, de tagja volt a TIT Földtudományi választmányának és a Magyarhoni Földtani Társulat országos vezetőségének is.

Életművéről több írás is született (l. alább); a halálakor született, rá emlékező írásokon túl pl. ismertetés található róla a BALÁZS DÉNES által szerkesztett *Magyar Utazók Lexikon*ban (1993) és a ROMVÁRY FERENC főszerkesztő irányításával készült kétkötetes *Pécs Lexikon*ban (2010) is, személyes relikviáit pedig az érdi Magyar Földrajzi Múzeumban őrzik és mutatják be. Halálakor MAROSI SÁNDOR így emlékezett rá: „...személyében a magyar földrajztudomány egyik legnagyobb karsztkutatóját vesztette el, aki ezen a téren hazájának és szakterületének nemzetközi hírnevét nagymértékben fokozta. Élete és munkássága a magyar geográfusok számára mindig követendő példakép marad. Nevét beírta a magyar földrajztudomány és ezen belül különösen a karsztmorfológia legnagyobb és legeredményesebb művelői közé”. Emlékét kegyelettel megőrizzük.

RÓNAKI LÁSZLÓ